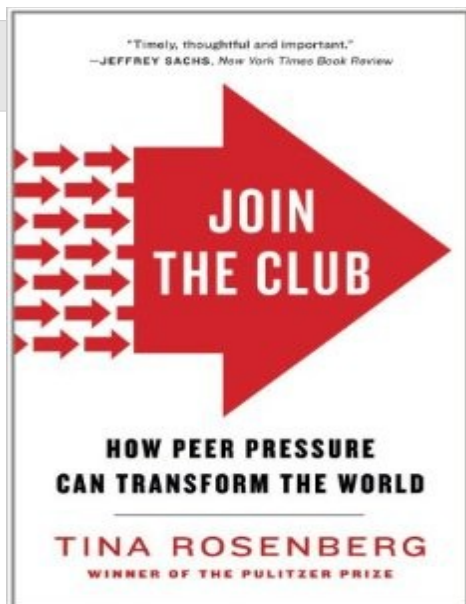

Csatlakozz a klubhoz! Hogyan változtathatja meg a világot a társadalmi nyomás?

Fehérvári András*

Rosenberg, Tina (2011): *Join The Club, How Peer Pressure Can Transform The World*, W.W. Norton & Company Inc., NY, NY, USA, 402 p.

Az emberek interperszonális kapcsolataikban folyamatosan hatnak egymásra. Jó példa erre a hatásra a peer pressure, azaz az emberi csoport tagjai által egymásra gyakorolt csoportnyomás, ami a szocializáció jelenségei közül az egyik legellentmondásosabb. Pedagógusként, nevelőként és szülőként ezt a társadalmi nyomást leginkább a rosszra mindenkit rávevő csordaszellemmel szoktuk azonosítani, pedig sok esetben a közösség ereje jóra-rosszra egyaránt felhasználható. Ennek a folyamatnak a működési mechanizmusa ismert, *Hewstone* és *Strobe* szerint a kognitív és a társas folyamatok hatásai elválaszthatatlanok egymástól, *Asch* híres kísérlete látványosan megmutatta ezt a hatást. *Tina Rosenberg* Pulitzer-díjas amerikai újságíró könyvében olyan programokat, gyakorlatokat mutat be, amelyek tudatosan

használgják a peer pressure jelenségét pozitív, szándékolt változás eléréséhez.

A legtöbb idézett program irányítója nyíltan vállalja céljait, legyen az közösségfejlesztés vagy az egyének személyiségfejlődése, módszereik közt pedig hagyományos elemek is megjelennek. Így könnyedén elkerülük az agymosás vádját, hiszen mindenki tudja, hogy ők cigaretta függőket szeretnének leszoktatni, vagy éppen HIV vírus terjedése okán biztonságos nemi életre buzdítanak. A társadalmi problémák megoldására indított kampányok legtöbbször a felvilágosítás eszközét használják, általában minimális sikerrel. *Tina Rosenberg* szerint társadalmi problémákra társadalmi gyógyír kell, szavaival szólva ilyen „social cure” módszereket gyűjtött könyvébe.

A pszichológusokat megosztja a kérdés, hogy a személyiség örökölt vagy tanult elemei mennyire dominánsak, és hogy ez utóbbi elemek szülői, nevelői, vagy inkább korosztályos csoport hatására alakulnak-e inkább. *Tina Rosenberg* *Harris Judith Richet* idézi, aki provokatív könyvében egyértelműen a társadalmi, csoporthatásokat tartja elsődlegesnek, olyannyira, hogy a szülő hatását elhanyagolhatónak nevezi.

A „Join The Club, How Peer Pressure Can Transform The World” című kötet nehezen sorolható be műfaji kategóriákba. Noha olvasmányos, és laikus számára is érthető, mégis komoly tudományos munka eredménye. Ez utóbbit igazolja, hogy a 350 oldal főszöveget 20 oldal jegyzet, 5 oldal bibliográfia, majd végül újabb 20 oldal index követi. A mű néhány, óvatosan szelektált, működő program tapasztalatait foglalja össze. Szerepel benne cigaretta ellenes, AIDS miatt biztonságos szexualitásra buzdító, vagy akár céges hirdetési kampány. Van továbbá tanulási eredményt javító, kulturális fejlesztő, gazdaságélénkítő, spiritualitással kapcsolatos, és több demokratizálódást segítő közösségi program is. Ezek ismertetése közt olvashat az olvasó arról is, hogy mekkora negatív hatása is lehet ennek a közösségi nyomásgyakorlásnak például a bűnözéssel kapcsolatban. Célszerűnek látszik

* Fehérvári András az ELTE PPK neveléstudományi mesterképzésén felsőoktatás pedagógia szakirányos hallgató, andras_f@hotmail.com

kiemelni néhányat, az említett kampányok és programok közül, hogy tisztábban látszódjanak a szerzői szándékok és az írói-szerkesztői módszerek. Három különös aktualitással bíró témáról lesz szó bővebben.

Éppen csak a határ túloldalán, Szerbiában, az Otpor (Ököl) nevű mozgalom vezetésével/segítségével buktatták meg a Diktátort, *Slobodan Milosevicset*. Interjúk és visszaemlékezések segítségével a könyv reprodukálja a folyamatot, amely során a megfélemlített, passzív, sorsába beletörődött szerb ifjúság, egy kis elkötelezett, tudatos, lelkes csoport egyre gyorsuló és növekvő hatására egy nagy közösséggé vált, amely már megállíthatatlan lavinaként elsodorta a despotát és rendszerét. Az Otpor kezdetben maroknyi aktivistája megtalálta a közös hangot, és „menővé” tette az ellenállást. Fontossá vált közójük tartozni. Felemelő közösségi élménnyé tettek minden ellenálló tevékenységet. Provokatív, figyelemfelkeltő akcióikkal nehéz helyzetbe hozták a hatalmat, amely vagy nem válaszolt – amivel a kezdeményezést az Otpornak hagyta –, vagy válaszolt, amivel mártírokat teremtett, akiket a közösség ünnepe, így téve vonzóvá az aktivizmust. Végül nagy (és nemcsak fiatal) tömegek álltak az Otpor mögé, kikényszerítve a rendszerváltást.

A történet összefoglalása közben *Rosenberg* folyamatosan kiemeli azokat az elemeket, amik a közösség formáló erejét mutatják, ahol a csoportnyomás erősen hat, végül pedig bemutatja azokat az eseteket, ahol az Otpor aktivisták egy csoportja, külföldről jött tanácsadóként próbált segíteni demokratizálódási folyamatokban. Több, kevesebb sikerrel jártak: Európában Grúzia és Ukrajna narancsos forradalmi (legalább részben) sikeresek voltak, de Belarusz, Irán, vagy Zimbabwe mozgalmi egyelőre kudarcnak tűnnek. Nem utolsósorban azért, mert a kormányok okosabban és felkészültebben fogadták ezt a kihívást, és megakadályozták a „község” érzésének terjedését, sikeresen elszigetelték a változást követelő csoportokat.

Egy másik nagyhatású program (Comprehensive Rural Health Project – átfogó falusi egészségprogram) a vidéki, kiemelten elmaradott Indiában zajlik Jamkhed városában. Néhány nagyvárosi, gazdag, magasan képzett orvos kezdett egy olyan programba az 1970-es évek elején, ami a környék lakosságát megváltoztatta meg. A kiinduló helyzet számos, önmagában nehezen megszüntethető problémát tartalmazott. Az érinthetetlen társadalmi helyzete a kasztrendszer betiltása után is katasztrofális volt. A nagyon fiatalon (jellemzően a 13 éves kor alatt) férjhez kényszerített tanulatlan, nincstelen lányok különösen kiszolgáltatott helyzetben voltak. Az általános egészségi és higiéniai állapotok szörnyűek, kórházak és orvosok messze, és megfizethetetlenül drágák voltak. A citált program mindhárom területen áttörést hozott. A Jamkhed környékbeli falukban kiválasztottak nincstelen, fiatal érinthetetlen (többnyire bántalmazott) feleségeket, akiket Jamkhedben alapképzésben részesítettek, majd ezt heti rendszerességű foglalkozásokkal „toldották meg”. A képzéssel ezek az asszonyok higiéniai asszisztensek lettek, valójában védőnők, bábák, füvesasszonyok, egészségügyi tanácsadók. Eleinte rengeteg nehézséggel kellett szembenéznük, de a heti közös foglalkozások Jamkhedben olyan közösséggé formálták őket, amiben önbizalmat, megosztott élményeket, társakat, segítő támogatást kaptak, és végül a többség egyenként sikerrel megvívhatta a csatáit saját közösségében. Amikorra eredményei lettek a higiéniai változtatásoknak, és egyre többen látták, hogy orvos híján, mégis rengeteget tud segíteni, hogy a hiedelmek helyett a tudományos higiénia támaszkodnak, a közösség tovább nőtt. Minden faluból újabb asszonyokat toboroztak, akikkel már nemcsak a higiéniai szemléletváltás, hanem az érinthetetlen kaszt elszigeteltsége is foszladozni kezdett, a növekvő öntudat pedig az elnyomott feleségek helyzetének javulását hozta. A következő lépésben női vezetésű mikro vállalkozások indultak, mind ezzel a közösségi szemlélettel, és támogatással, gyökeresen átalakítva a hagyományos közösségeket, mindenki javulására. A program négy évtized alatt például a Maharasta állami átlag fele alá csökkentette a csecsemőhalandóságot, és a résztvevő településeken legyőzték a maláriát, leprát, tuberkulózist.

Végül egy harmadik programot mutat be, ami minden pedagógia iránt érdeklődő olvasó számára tanulságos lehet. Ezt a programot az a sajnálatos tény hívta életre, hogy az USA-ban, az egyetemre legjobban felkészített kisebbségi (színes bőrű és latino) diákok is nagyon rosszul teljesítettek analízis (calculus) alapozó tantárgyból, ami viszont elengedhetetlenül fontos lett volna a mérnöki vagy gazdasági szakosodáshoz. Uri Treisman, a Berkeley egyetem doktori iskolájának hallgatója kutatta az okokat, és azt találta, hogy a legsikeresebb hallgatók (ázsiaiak és jóval kevésbé, de a fehérek is) csoportosan (is) tanulnak, míg a sikertelen diákok elsősorban egyedül. Az 1978-ban megalakított calculus klub erre adott választ, kialakításánál minden olyan faktorra figyeltek, amivel a klubot hatékonyan tehetik közösséggé és vonzóvá. A csoportos tanulás kiemelt hatékonysága ismert, de ezen az elvárt mértékű hatáson túlmenően segített a calculus klub a résztvevőknek olyannyira, hogy egyetemek ezrei vezették be (és tették néhány helyen kötelezővé) a következő évtizedekben az afroamerikai hallgatók részére. Végül sok helyen az előbb említett kisebbségi diákok már jobban teljesítettek az ázsiaiaknál is.

A kiemelt példák, jó gyakorlatok látványosan mutatják be a könyv legfontosabb gondolatait: a közösség ereje minden területen alkalmazható és alkalmazandó. Minden példa újabb aspektusát mutatja meg a közösség erejének, a fejezetek is ezen aspektusok, és nem a példák mentén alakulnak, így vissza- visszatér Rosenberg egy-egy korábban említett programra, hogy újabb állítását tovább is igazolhassa. Jellemző Tina Rosenberg munkájára, hogy bemutat sikertelen kampányokat is, amelyek néha csak annyiban különböznek a sikeres programoktól, hogy nem használják aktívan a közösségben rejlő nyomást konstruktív erőként.

Ez a könyv tanulságos olvasmánya lehet minden társadalomtudományi érdeklődésű embernek, hiszen sok érdekes információt, és a neveléstudomány terén is használható újdonságot tartalmaz. Jó eszköz lehet önbizalom és identitás erősítésére, egészséges életmódra neveléshez, spirituális vagy érzelmi kötetlékek erősítésére, társadalmi problémák megoldására. Gyakorló pedagógusok hasznos segédlete lehet közösségformálás, normaváltás, vagy más konstruktív cél eléréséhez.

Szakirodalom

1. Arole, M. and Arole, R. (1994): *Jamkhed: A Comprehensive Rural Health Project*, London, Macmillan Education Ltd.
2. Bujosevic, D. and Radovanovic, I. (2003): *The Fall of Milosevic: The October 5th Revolution*, New York, Palgrave Macmillan.
3. Csepeli György (1997): *Szociálpszichológia*, Budapest, Osiris.
4. Rich Harris, J. (1998): *The Nurture Assumption: Why Children Turn Out The Way They Do*. New York, Touchstone.
5. Hewstone, M. és Stroebe, W. (2007): *Szociálpszichológia*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
6. Fullilove, R. E. and Treisman, Ph. U. (1990): Mathematics Achievement Among African-American Undergraduates at the University of California, Berkeley: An Evaluation of the Mathematics Workshop Program, *Journal of Negro Education* 59. 463–78.